

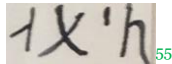
Östra Husby sn.

Litteratur: A. Nordén, Trolltyg från ett hemmaapotek, i *Norrköpings Tidningar* 7/6 1924, *Magiska runinskrifter*, i *Arkiv för nordisk filologi* 53, 1937, s. 185 f.

Stenyxan omnämns av Nordén 1937 i samband med beskrivningen av ett bryne från Norrköping, se vidare sid. 284.

Nordén nämner inte stenyxan från Östra Husby i sitt manus. Skälet är rimligen att den, liksom brynet från Norrköping, av Nordén dateras till efterreformatorisk tid. I artikeln från 1937 skriver Nordén att det inte finns så få stenyxor med runklotter på, vilka Bror Schnittger beskrivit i festskriften till Hammarstedt,⁵⁴ Nordén fortsätter (s. 185 f.):

Från Östergötland finnes bl. a. en sådan yxa med runinskrift funnen i Ö. Husby socken och förvarad i Norrköpings museum. Runtecknens utseende är här ungefär detta:

Den efterblomstring, som runskriften upplevde i den medeltida magin och i dennas fortsättning i 1500- och 1600-talens svartkonst — man studerar företeelsen bäst i den av Natan Lindqvist utgivna isländska svartkonstboken — är naturligtvis förklaringen till, att såväl gamla jordfunna stenyxor som andra lämpliga föremål av ålderdomligt utseende försågos med runtecken för att kunna tjäna magiska syften. Vad beträffar stenyxorna ha de väl, att döma av ännu kvardröjd folktradition, huvudsakligen tjänstgjort vid kvacksalveriet med husdjurens sjukdomar eller använts för att befordra deras trivsel och fruktbarhet: bitar av yxan ha avslagits och i pulveriserad form ingivits med djurens föda.

Ög 230. Åkerby trappbacke, Häradshammars sn.

Pl. 125.

Litteratur: Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 95; A. Nordén, *Skrivelse till Riksantikvarien* 18/7 1938, dnr 2780/38 (och 4505/38) (ATA); G. Olson, *Rapport till Riksantikvarieämbetet* 15/4 1942, dnr 1562/42 (ATA).

Runstenen låg vid min undersökning 1938 omkullfallen på den av Brate angivna platsen i den ursprungligen till Tåsby hörande hagmark, som kallas Trappbacken, men restes 1941. Synbarligen befann sig stenen redan på 1600-talet på samma plats (B 927), och det är väl därför sannolikt, att den på något sätt sammanhör med det gravfält, som befinner sig i dess närhet.⁵⁶

Inskrift:

: pulfr : resti : sten : pisa : aftir : ketil : sun : sin

5 10 15 20 25 30

»Tolv (Torulv) reste denna sten efter Kättil, sin son.»

Fig 240. Ög 230. Åkerby trappbacke, Häradshammars sn. Efter B 927.

Fig 241. Ög 230. Åkerby trappbacke, Häradshammars sn. Foto A. Nordén 1938 (ATA).

⁵⁴ B. Schnittger, Några i Statens historiska museum befintliga stenåldersföremål, som varit i vidskepligt bruk, i *Etnologiska studier tillägnade Nils Edvard Hammarstedt* 19 3/3 21 (1921), s. 137 ff.

⁵⁵ Runtecknen är hämtade från Nordéns handskrivna underlag till artikeln i *Arkiv för nordisk filologi* 53 (Stiftsbiblioteket i Linköping).

⁵⁶ Nordén anger inga mått på runstenen i manuset, men Olson anger följande måttuppgifter i sin rapport 1942 (ATA): Stenens dimensioner: h=1,45; b=0,45; t=0,55 m.

Plansch 125b. Ög 230. Åkerby trappbacke, Häradshammars sn. Foto G. Olson 1941.
[Jansson skriver 1947: Helt imålad.]

Fig 242. Ög 230. Åkerby trappbacke, Häradshammars sn. Foto G. Olson 1941 (ATA). Samma fotografi som Plansch 125b, men utan Nordéns retusch.

Ög 231. Östra Stenby kyrka.

Pl. 126,⁵⁷ 130.

Litteratur: A. Nordén i rapporter till Riksantikvarien, ^{18/7} 1938, dnr 2780/38 (och 4502/38) och ^{27/9} 1939 (ATA), dens.: Ståtlig runstenspark vid Ö. Stenby kyrka, i Norrköpings Tidningar ^{14/10} 1938; Skriftväxling mellan Riksantikvarien och sockenstämman 1939, dnr 910/39 (ATA); G. Olson i rapport till Riksantikvarien, ^{15/8} 1939, dnr 3180/39 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildning: G. von Yhlen, Teckning i Carl Säves samling (ATA).

I samband med ändringsarbeten i kyrkan sommaren 1939, då bl.a. elektrisk värmeledning inlades, förverkligades ett av Nordén sommaren 1938 framställt förslag, att de i inre murverket av södra korsarmen inmurade fem runstenarna jämte den år 1938 upptäckta, under korsarmens sockel liggande runstenen Ög 289 skulle uttagas och resas på ömse sidor om gången framför kyrkans västfasad. Det för arbetet nödvändiga penningbeloppet tillskötts av kammarherre Hj. Wernstedt, Näs, som härvid förenade sig med några personer i bygden.

Stenen Ög 231, som förut stod förvarad uppe i tornkammaren, nedflyttades därvid i kyrkan och blev, sedan den lagats, uppställd inne i kyrkan invid väggen till den nu som gravkor upplåtta södra korsarmen. Materialet är kalksten. I sitt sammansatta skick är stenen 0,87 m. hög, bredden håller sig kring en halv meter.⁵⁸ De vid Säves besök 1862 bevarade men redan vid Nordenskjölds besök 1871 saknade över- och nederdelarna av stenen äro alltjämt icke anträffade.

Stenens inskrift lyder med år 1862 ännu bevarade delar inom []:

suin [: ak : t]sin : ak : iyan : ak rakk[i : þair r]...[u · kuml ·]aftir : tsinar : faþ[⁵⁹ur sin ...up · hialbi ·]
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

salu · tsinar · þ[ufr...]⁶⁰
65 70

⁵⁷ Då runstenen inte finns med på plansch 126 borde den planschen inte ha angetts här.

⁵⁸ Jansson anger i sitt granskningsprotokoll 1946 bredden till 0,59 m.

⁵⁹ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll 1946: Då bst i 47 þ är utplånad bör parentesens sättas före denna runa.

»Sven och Sten och Johan och Ragne, de reste minnesvården efter Stenar, sin fader. Gud hjälpe Stenar(s?) själ. ...»

Till läsningen: I 42 **n** har vänstra delen av runan skadats i själva brottkanten. 62 **a** gör Brate till en binderuna mellan **a** och **t** genom att räkna ett par skårer vid övre radlinjen som huggna, ett enligt min mening helt opåkallat antagande.⁶¹

Brate har föreslagit att komplettera den nu avbrutna inskriften på kortsidan till **tsinar þu fil**, vilket han översätter: »Stenar föll i þu». Han sammanställer detta förmodade ortnamn med det i den sörm-ländska inskriften Sö 170 förekommande **pum**, vilket Brate i likhet med F. Löffler anser åsyfta en stad i Grekland. Emellertid torde den ifrågavarande sörm-ländska stenen — Nälbergastenen — ha **pumpa**, en sammanställning förefaller därför opåkallad. Och under alla omständigheter blir ordföljden *Stæinarr þu fell*, om ock syntaktiskt tänkbar, dock föga sannolik.

Den runa, som på Säves teckning 1862 avslutar kantsidans rad, är emellertid en **r**-runa, icke ett **i**, såvida man icke vill anse bistavens båglinjer som en markering av trasighetens början, vilket dock nog ej varit Säves mening. Säves text lyder alltså: **tsinar · þufr...** Då nu en av de andra stenarna vid kyrkan har namnet **þurfrþe**, motsvarande ags. *Thurferthus*, fvn. Þorrøðr, Þórðr, vore det kanske inte uteslutet, att samma person avses med här ifrågavarande skrivning **þufr...**, detta så mycket mer som de bägge stenarna Ög 234 och 235 visa sig ha tillkommit inom en släktkrets, där sedan att resa stenar över fränderna omhuldades.

Hur slutet av inskriften skall uppfattas, är nu vanskligt att avgöra. Enklast förefaller det vara att antaga, att ristaren uteglömt ett **s** i namnet **tsinar** samt att ett namn **þufr(...)** åtföljts av ett **rist**, »ristade», e.d.

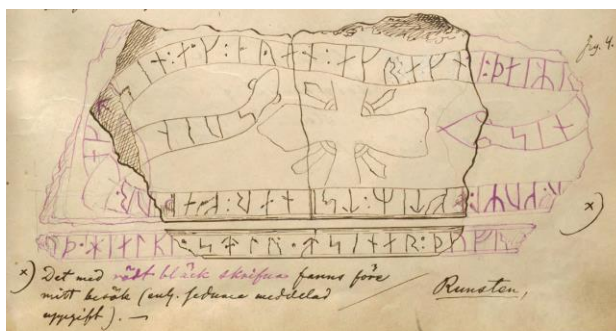

Fig. 243. Ög 231. Ö. Stenby kyrka. Ur P. A. Säves reseberättelse 1862, teckning (ATA).

Plansch 130a. Ög 231. Östra Stenby kyrka. Foto Nordén 1942. [Vid planschen står »Runstenen återges i fotots storlek men förses med vidgat vitt fält omkring. (Anm. Originalen är litet, bör ej återges som om det vore en normalt stor sten!» Jansson skriver 1947: Bilden bör tagas framifrån.]

⁶⁰ Nordén anger läsningen **p[luft]**, den är dock i utgåvan ändrad i enlighet med Nordéns kommentarer till Säves läsning.

⁶¹ I marginalen står »J-n:», det syftar rimligen på Janssons granskningprotokoll från 1946 där han bl.a. påpekar att Nordén bör kommentera de runföljder som sedermera just blev kommenterade i manuset.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.